

ANNA DUNIN-DUDKOWSKA
Centrum Języka i Kultury Polskiej
dla Polonii i Cudzoziemców UMCS
Lublin

*Konferencja 70 lat współczesnej polszczyzny.
Zjawiska, procesy, tendencje*

7–8 września 2012 r., Kazimierz Dolny

W dniach 7–8 września 2012 r. polskie i polonijne środowisko naukowe było świadkiem dwóch doniosłych wydarzeń. Pierwsze to jubileusz 70-lecia urodzin prof. dra hab. Jana Mazura, wybitnego językoznawcy, współtwórcy polskiej tekstologii, autora historii języka polskiego w języku niemieckim i znawcy gwar Lubelszczyzny, założyciela Centrum Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, ambasadora polskości w świecie i współtwórcy polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do Polonii i Polaków za granicą. W obchodach jubileuszowych uczestniczyli przedstawiciele władz centralnych na czele z wiceministrem Tadeuszem Sławeckim – Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej – i Arturem Kozłowskim – Dyrektorem gabinetu Marszałka Senatu RP Bogdana Borusewicza. Władze lokalne reprezentowała m. in. wojewoda lubelski prof. dr hab. Jolanta Szolno-Koguc, zaś władze kościelne – JE ks. biskup Ryszard Karpiński – były delegat Konferencji Episkopatu Polski ds. Polonijnych. W uroczystościach uczestniczyli przedstawiciele władz Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej z JM Rektorem prof. drem hab. Stanisławem Michałowskim, który dokonał oficjalnego otwarcia konferencji. Profesor dr hab. Maria Wojtak przedstawiła sylwetkę Jubilata – prof. dra hab. Jana Mazura, a znakomici Goście wspominali zasługi i osiągnięcia Profesora oraz wspólne doświadczenia zawodowe, towarzyskie i rodzinne, składając Mu serdeczne gratulacje i życzenia dalszych sukcesów. Z okazji jubileuszu Pro-

fesor Jan Mazur został uhonorowany Medalem Pamiątkowym Województwa Lubelskiego, Medalem Prezydenta Miasta Lublina i Medalem za Zasługi dla Ruchu Studenckiego.

Drugim wydarzeniem była związana z jubileuszem konferencja naukowa zatytułowana *70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska, procesy, tendencje*, która odbyła się w przepięknej jesiennej odsłonie Ośrodka Szkoleniowego „Albrechtówka” w Kazimierzu Dolnym. W zamierzeniu organizatorów konferencja miała przedstawić panoramę zmian i tendencji we współczesnej polszczyźnie¹ we wszystkich podsystemach języka, a także opis zjawisk językowo-kulturowych i aksjologicznych. Jej pokłosiem będzie tom jubileuszowy, poświęcony Profesorowi Mazurowi, stanowiący kompendium wiedzy o różnych aspektach współczesnego języka polskiego. Mamy nadzieję, że publikacja ta będzie dobrze służyć zarówno profesjonalistom i studentom, jak i wszystkim, których sercu bliskie są sprawy naszego języka i kultury. Była to konferencja niezwykła z uwagi na okazję i Osobę Profesora Jana Mazura, z którymi była związana, ale także ze względu na wybitne grono naukowców, którzy zjechali do Kazimierza ze wszystkich liczących się ośrodków akademickich w Polsce. Konferencja wyjątkowa również ze względu na atmosferę ogromnej życzliwości i przyjaźni, z nutką nostalgicznych wspomnień w tle, nawiązujących do wcześniejszych konferencji organizowanych przez prof. Mazura w tym urokliwym zakątku Lubelszczyzny. Doborowa stawka Gości w tak nastrojowej atmosferze gwarantowała ucztę dla ducha i serc słuchaczy.

Ze względu na dużą liczbę zgłoszonych referatów przyjęto koncepcję dyskusji panelowych, obejmujących poszczególne aspekty głównego tematu konferencji. Obrady rozpoczął szczególnie akcent w postaci wykładu inauguracyjnego, wygłoszonego przez prof. dr hab. Jadwigę Puzyninę z Uniwersytetu Warszawskiego pt. *Wartości w kulturze polskiej ostatniego 70-lecia*. Wystąpienie to było głęboką analizą aksjologiczną omawianej epoki, od czasów stalinowskich, których wartości były w istocie antywartościami dla przeważającej większości społeczeństwa polskiego, poprzez propagandę komunistyczną lat 70-tych, według Jerzego Bralczyka bezpardonowo narzucającą poglądy partii rządzącej, inaczej zwaną przez Michała Głowińskiego „niepodmiotową koncepcją podmiotu”, po czasy współczesne, zmierzające w kierunku relatywizmu i hedonizmu, zaprezentowane na tle ważnych wydarzeń i zjawisk społecznych tego okresu. Świat wartości polskich obejmował jednak stale

¹ Okres współczesnej polszczyzny, w oparciu o periodyzację dokonaną przez prof. dra hab. Jana Mazura, obejmuje lata od zakończenia II wojny światowej do dnia dzisiejszego, por. Mazur J., 1993, *Geschichte der Polnischen Sprache*, Frankfurt am Main.

imponderabilia moralne, obejmujące wierność wartościom rodzinnym, patriotyzm i obronę narodowej tożsamości, umiarkowany eurocentryzm, wysoką etykę i religijność, a także pozytywną ocenę wartości słowa. Po roku 1980, który był czasem realizowania najważniejszych wartości narodowych, pojawił się program autonomiczności jednostki, osłabienie ogólnych norm etycznych, wzrost wartości hedonistycznych i wzrost tolerancji. Zmienił się język polityki i prasy (wzrost wartościowania poprzez język), nastąpiły zmiany postaw i pojawiło się zjawisko wątpienia wierzących. Wystąpienie prof. Puzyniny było zapowiedzią wielu wątków, które znalazły rozwinięcie w referatach kolejnych prelegentów.

Pierwszy panel dyskusyjny koncentrował się wokół zagadnień związanych z systemem języka polskiego. Prof. dr hab. Stanisław Gajda z Uniwersytetu Opolskiego, mówiąc o zmianach i procesach zachodzących w systemie językowym, nawiązał do polskiej polityki językowej, sygnalizując zjawiska wielokulturowości i wielonarodowości, pojawiające się jako *novum* w dotychczas monolitowej kulturze polskiej. Uczony upatruje w nich główne tendencje rozwojowe w najbliższej przyszłości, związane ze zjawiskiem imigracji i uczestniczeniem obcokrajowców w polskim systemie edukacji oraz polskim życiu społecznym i kulturalnym. Prof. dr hab. Bronisław Ročlawski z Uniwersytetu Gdańskiego mówił o procesach zachodzących w systemie fonetyczno-fonologicznym po rozpadzie polszczyzny w okresie powojennym i próbach jej ratowania w latach 50., zwracając uwagę na zmiany, jakie zjawiska te wywołują w ortofonii i ortografii. Prof. dr hab. Maciej Grochowski omawiając zmiany w składni polskiej, skoncentrował się na składni szyku, mówiąc o zaniedbaniach w tym aspekcie, wynikających m.in. z przekonania, iż skoro język polski jest językiem przypadkowym, a nie pozycyjnym, to jego szyk jest swobodny, a nawet dowolny. Prof. dr hab. Robert Mrózek z Uniwersytetu Śląskiego omawiał zmiany nazewnictwie, pokazując nowe wzorce nazewniczne obiektów po 1989 r., obejmujące redukcje i przemianowanie nazw wcześniejszych. Prof. dr hab. Ryszard Tokarski wyraził rewolucyjną tezę o tym, iż nie istnieje jeden językowy obraz świata, twierdząc, że jego miejsce zajęły wielorakie językowe obrazy świata. Každy z nas kreuje nowy świat, nazywając jego poszczególne aspekty, stąd konieczność użycia liczby mnogiej dla nazwania tej wielości obrazów świata, postrzeganego przez pojedynczych użytkowników języka.

Druga dyskusja panelowa koncentrowała się wokół stylów i odmian języka polskiego. Prof. dr hab. Maria Wojtak z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie dokonała analizy polskiego stylu religijnego. Po

soborze watykańskim do języka religii wprowadzono wiele zmian i nowych tendencji. Styl ten stał się otwarty, polimorficzny, spolaryzowany, o heterogenicznym dyskursie. Styl religijny oddziałuje na inne odmiany języka i sam podlega wpływom innych stylów. Badaczka skonstatowała brak jednolitych wzorców dla tego stylu polszczyzny. Prof. dr hab. Halina Pelc z UMCS w Lublinie mówiła o dynamice zmian w gwarach polskich w 70-leciu, podkreślając takie zjawiska jak zanikanie pozdrowienia imieniem Boga, zmiana modelu rzeczywistości wiejskiej i myślenia „po gwarowemu”. Gwary są rozchwiane systemowo poprzez włączanie elementów języka ogólnopolskiego, który atakuje głównie za pośrednictwem mediów. Prof. dr hab. Jolanta Tambor z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przeanalizowała pozycję etnolektu śląskiego w stosunku do innych odmian polszczyzny. 45-lecie od czasów wojny do 1993/94 charakteryzowało się tendencją do wycofywania gwar i dialektów, głównie z powodu ich skażenia niemieczyzną. W roku 1992 i później nastąpiło upolitycznienie kwestii języka – termin „język regionalny” stał się terminem politycznym. Otwarta pozostaje obecnie kwestia kodyfikacji języka śląskiego. Było to szczególnie interesujące wystąpienie, także ze względu na toczącą się dyskusję o statusie języka poszczególnych etnolektów. Prof. dr hab. Urszula Żydek-Bednarczuk z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach omówiła nowe zjawisko w komunikacji związane z Internetem, zaliczając do jego najważniejszych cech oralność, werbalność i elektroniczność, a także taktylność, wirtualność, dynamiczność, łączenie różnych struktur oraz interaktywność. Prof. dr hab. Bożena Ostromięcka-Frażczak z Uniwersytetu Łódzkiego rozważała nagłówki prasowe w omawianym okresie, wskazując na ich różnorodność i funkcje komunikacyjne wynikające m.in. ze specyfiki poszczególnych tytułów prasowych.

Trzeci panel dyskusyjny obejmował historię i kulturę języka polskiego. Prof. dr hab. Bogdan Walczak z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, analizując język polskich czasów okupacji, stwierdził, iż II wojna światowa zahamowała proces integracji leksyki poznańskiej i Królestwa Polskiego. Radio stało się źródłem wzorca ortofonicznego języka. Badacz podkreślał działalność kulturalno-oświatową wojska. Nastąpił wówczas kres tradycji łacińskiej i francuskiej w Polsce. Podobnie miała w tym okresie miejsce dezintegracja polskiego systemu grzeczności, o której mówił prof. dr hab. Kazimierz Ożóg z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Grzeczność to papierek lakmusowy przynależności do określonej grupy. Według badacza model grzeczności obejmuje: 1) zasadę autonomiczności i godności człowieka, oraz 2) zasadę życzliwości / miłości bliźniego. II wojna światowa zburzyła

przedwojenny system grzeczności w Polsce. Współcześnie zarysowuje się tendencja do powszechnego stosowania nieoficjalnych form adresatywnych, pojawia się też nowe zjawisko grzeczności komputerowej. Dr Katarzyna Kłosińska z Uniwersytetu Warszawskiego, mówiąc o języku w polityce, zauważa, iż dyskurs etyczny czasów komunizmu, w którym dominowała określenia typu „ludzie pracy” i „krzywda ludzka” w naszych czasach został zastąpiony przez dyskurs pragmatyczny, w którym na plan pierwszy wybija się sukces, dobrobyt, energia i przedsiębiorczość. Prof. dr hab. Jerzy Podracki z Uniwersytetu Warszawskiego, omawiając zmiany w obszarze kultury języka, skupił się na zagadnieniu spójników polskich. Badacz przeanalizował pozycję w zdaniu pojedynczych spójników z nastawieniem na niektóre szczegółowe rozstrzygnięcia poprawnościowe, zestawione ze współczesnym stanem wiedzy w zakresie kultury języka. Prof. dr hab. Dorota Brzozowska w ciekawy sposób zaprezentowała zmiany stereotypów w polszczyźnie, analizując stereotypy zakodowane w dowcipach polskich. Badaczka wyróżnia 3 grupy tematyczne gatunku: polityczne, seksualne i etniczne, z typowym trzelementowym zbiorem uczestników. Prof. dr hab. Elżbieta Awramiuk z Uniwersytetu w Białymstoku, prezentując zmiany w pisowni polskiej ostatniego 70-lecia, wspomniała reformę ortografii polskiej z 1936 r. i najważniejsze decyzje Rady Języka Polskiego w tym zakresie. Badaczka stwierdza obecność błędów i eksperymentów ortograficznych we współczesnych mediach, zmniejszenie wymagań edukacyjnych w odniesieniu do ortografii, nienadążanie pisowni za rozwojem języka inspirowanym przez liczne zapożyczenia i konieczność zapisania nazw nowych zjawisk polskiej rzeczywistości. Prof. dr hab. Aleksander Kiklewicz w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskiego poruszył kwestię polskich dyskursów współczesności. Badacz zauważa, że w latach 90. pojawił się kontekstocentryczny model komunikacji (kontekstualizacja), któremu towarzyszy pragmacentryzm, potocyzacja i dekompozycja formy. Model transmisji informacji został zastąpiony przez model interakcji komunikacyjnej.

Ostania, czwarta dyskusja panelowa dotyczyła zagadnień związanych z rozwojem języka polskiego za granicą. Prof. dr hab. Stanisław Dubisz z Uniwersytetu Warszawskiego, mówiąc o statusie polszczyzny za granicami kraju, zauważył, iż kiedy po 1945 r. ok. 15 mln Polaków pozostało za granicą, rozpoczęła się nowa faza rozwoju języka polskiego poza krajem (współcześnie liczebność Polonii stabilizuje się na poziomie ok. 11 mln osób). Widoczna jest zmiana statusu tych zbiorowości, ich przekształcenie z mniejszości etnicznej w grupę etniczną. Język polski pełni w tych środowiskach

rolę jednoczącą i kulturotwórczą, umożliwia kontakt z ojczyzną i pełni funkcję etniczną – identyfikującą z polską kulturą. Badacz podkreślił regresywny charakter polszczyzny za granicą. Prof. dr hab. Władysław Miodunka z Uniwersytetu Jagiellońskiego omówił kolejne etapy nauczania języka polskiego jako obcego, od czasów językoznawstwa stosowanego jako podstawy do nauczania polszczyzny, aż po czasy współczesnej glottodydaktyki polonistycznej, opartej na standardach europejskich, obejmującej także system certyfikacji języka polskiego jako obcego. Dr Dorota Andraka z Centrali Polskich Szkół Doksztalcających w Nowym Jorku omówiła stan polskiego szkolnictwa na wschodnim wybrzeżu USA, akcentując osiągnięcia i nowe potrzeby Polonii amerykańskiej. Obecnie nowym kierunkiem działania jest doskonalenie nauczycieli języka polskiego i przygotowywanie młodzieży polskiej do studiów w Polsce.

Niektórzy z Gości przygotowali po dwa wystąpienia konferencyjne, lecz z powodu ograniczeń czasowych nie mieli okazji zaprezentowania obydwu tekstów. Tak było w przypadku prof. dra hab. Stanisława Gajdy, który obok wspomnianego wyżej wystąpienia przygotował także tekst *Styl naukowy polszczyzny w ostatnim 70-leciu*, prof. dr hab. Marii Wojtak, która opracowała zagadnienie *Tekst i jego gatunki w ostatnim 70-leciu* oraz prof. dra hab. Kazimierza Ożoga, który dokonał analizy polszczyzny czasów PRL.

Niestety, nie wszyscy zaproszeni Goście przybyli na jubileusz i związaną z nim konferencję. Ci, którzy nie mogli wygłosić swoich referatów osobiście, zaproponowali przysłanie artykułów do pokonferencyjnego tomu jubileuszowego. Szczególnie cieszy udział w tym przedsięwzięciu tak znakomitych uczonych, jak prof. dr hab. Teresy Skubalanki z UMCS w Lublinie, która przygotowała obszerny artykuł *Styl potoczny polszczyzny* i prof. dra hab. Władysława Lubasia z Uniwersytetu Opolskiego, który przysłał tekst *Swojskość / Obcość w normowaniu i użyciu w polityce językowej współczesnych języków słowiańskich*. Swoje artykuły zgłosili lub nadesłali także: prof. dr hab. Halina Zgólkowa i prof. dr hab. Tadeusz Zgółka z UAM w Poznaniu *O potrzebie leksykografii historycznej. Rekonasans*, prof. dr hab. Anna Pajdzińska z UMCS w Lublinie *Frazjologia. Zapis naszej zbiorowej autobiografii*, prof. dr hab. Barbara Kudra z UŁ *Słowotwórstwo w ostatnim 70-leciu*, prof. dr hab. Jerzy Treder z Uniwersytetu Gdańskiego *Kaszubszczyzna – od dialektu do języka*, prof. dr hab. Jan Miodek z Uniwersytetu Wrocławskiego *Norma języka w 70-leciu*, prof. dr hab. Anna Dąbrowska z Uniwersytetu Wrocławskiego *Czy istnieją teksty bez błędów?*. Ponadto do tomu zgłosili swoje artykuły dr hab. Paweł Nowak z UMCS w Lublinie *Język w mediach* i dr Piotr Krzyżanowski – także z UMCS – *Zmiany*

we fleksji współczesnej polszczyzny. Ostatnią grupę autorów dedykujących swoje teksty Jubilatowi, prof. drowi hab. Janowi Mazurowi stanowią jego uczniowie i byli doktoranci: dr Katarzyna Sobstyl *Ogłoszenia towarzysko-matrymonialne w okresie PRL i współcześnie*, dr Małgorzata Rzeszutko-Iwan *Polski język prawny i prawniczy w ostatnim 70-leciu*, dr Bartłomiej Maliszewski *Metafory publicystyczne jako signa temporis* oraz pisząca te słowa dr Anna Dunin-Dudkowska *Zapóżyczenia angielskie w ostatnim 70-leciu*.

Konferencja *70-lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska, procesy, tendencje* dostarczyła wielu inspirujących wątków i tematów do dalszych badań i refleksji. Jak stwierdził w jej podsumowaniu Profesor Mazur, pokazała bogactwo i różnorodność zjawisk, złożoność procesów językowych i kulturowych oraz najnowsze tendencje zachodzące we współczesnej polszczyźnie. To ważna konferencja, będąca podsumowaniem wielu lat pracy badaczy różnych aspektów rozwoju języka polskiego i pokazująca kierunek, w jakim ewoluuje nasz język ojczysty. Zwróciła także uwagę na zagrożenia i nowe wyzwania, z jakimi będziemy musieli się zmierzyć. I – co niemniej ważne – stworzyła platformę do dyskusji zarówno plenarnych, jak i kularowych nad tym, skąd idziemy i dokąd dążymy.